

ORTA GELİRLİ ÜLKELERDE HAYAT SİGORTALARININ EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: GÜNEY AFRİKA VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI*

EVALUATION OF LIFE INSURANCE IN MIDDLE INCOME COUNTRIES: COMPARISON BETWEEN SOUTH AFRICA AND TURKEY

Özer BAKAR**
İsmail BALKAN***
Mürsel GÜLER****

Öz

Hayat sigortaları beklenmedik bir ölüm veya sürekli sakatlık nedeniyle ortaya çıkan finansal kayıpları önlemek amacıyla kullanılan bir enstrümandır. Finansal korumanın da yanında, hayat sigortaları primleri büyük fonlar oluşturarak sermaye piyasaları aracılığıyla ekonomiye katkı sağlar. Hayat sigortaları fon yaratma kabiliyetinin dışında birikime de imkân veren ürünleriyle bir tasarruf aracıdır. Bu sayede sigorta ürünlerinin varlığı kişilerin ekonomik refah düzeylerinin devamlılığını da sağlar. Fakat sigorta ürünleri, devlet tarafından zorunlu olmadıkça, kişilerin finansal açıdan zor durumda olduklarında ilk vazgeçtikleri veya satın almaya gereksinim duymadıkları finansal araçlardır. Bir ülkede yaşayan insanların ekonomik düzeyini basit ve en iyi şekilde açıklayan milli geliri, o ülkenin nüfusuna bölerek elde edilen kişi başına düşen milli gelir kullanılarak yapılan sınıflandırmada, orta-gelir ülkeleri sınıfına giren Güney Afrika ve Türkiye’de hayat sigortalarının uzun yıllardır gelişmemesi benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada ekonomik gelişme ile hayat sigortaları arasındaki ilişki regresyon analizi ile araştırılmıştır. Regresyon iki değişken arasındaki ilişkiyi anlatmakla yetindiği için, Granger Nedensellik Testi kullanılarak ilişkinin yönü bulunmuş

* Bu çalışma 3. Uluslararası Afro – Avrasya Araştırmaları Kongresi’nde özet bildiri olarak sunulmuştur.
** Arş. Gör. Özer BAKAR, Dumlupınar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Sigortacılık ve Risk Yönetimi Bölümü, e-posta: ozer.bakar@dpu.edu.tr
*** Öğr. Gör. İsmail BALKAN, Dumlupınar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Finans Bölümü, e-posta: ismail.balkan@dpu.edu.tr
**** Arş. Gör. Mürsel GÜLER, Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, e-posta: mursel.guler@dpu.edu.tr

ve bu çalışmanın amacı olmuştur. Bulgular ekonomik gelişmişlikleri aynı seviyede olan lkelerde ekonomik gelişmenin kişilerin tasarruf oranlarını arttırdığını göstermektedir. Sonuçlara göre, Türkiye’de hayat sigortalarına ödenen primlerin ekonomik byklge bir etkisinin olmadığı, fakat ekonomik büyümenin, bireylerin hayat sigortaları ürünlerine olan taleplerine etkisi olduğu, Güney Afrika’da ise ekonomik büyüme ve hayat sigortaları prim düzeyinin birbirlerini etkilediği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hayat Sigortaları, Ekonomik Büyüme, Orta-Gelirli lkeler, Granger Nedensellik.

Jel Kodları: G22, O11, O16, O40

Abstract

Life insurance is an instrument used to prevent financial losses caused by unexpected death or permanent disability. In addition to financial protection, life insurance premiums create large funds and contribute to the economy through capital markets. Beyond the ability to create funds, life insurance is a tool of savings with products that allow accumulation. In this respect, the existence of insurance products also ensures the continuity of the economic welfare of the persons. But insurance products are financial instruments in which people first give up or do not need to buy when they are in financial difficulty, unless it is compulsory by the governments. It is similar that life insurance has not developed for many years in South Africa and Turkey, which are in middle-income countries in the classification of the national income that explains the economic level of the people living in a country by using the national income divided by the population of that country. In this study, the relationship between economic development and life insurance has been investigated by means of regression analysis. Regression analysis only accounts for the relation between two variables; however, the aim of this study has been to find out the direction of this relation, which could be realized by using Granger Causality Test. The findings show that in countries with the same level of economic development, the ratio of savings of persons increases when the economy develops. According to the results, it has been observed that the premiums paid to life insurance have an impact on economic growth while economic growth has no impact on the demand for life insurance products in Turkey. Also it has been observed that economic growth and life insurance premiums have an impact on each other in South Africa.

Keywords: Life Insurance, Economic Growth, Middle-Income Countries, Granger Causality.

Jel Codes: G22, O11, O16, O40

1. Giriş

Son yıllarda ekonomiyi etkileyen değişkenlerin incelendiği alışmalarda grlen artış, bir ülkenin ekonomisini daha iyi anlayabilmede önemli roller oynamıştır. Kuşkusuz bunlardan sigortacılık alanı, gerek yarattığı fon kapasitesiyle, gerekse de bireylerin tasarruflarını artıran bir araç olması sebebiyle yoğun ilgiyle karşılaşmış, sigortacılığın ekonomiye katkısını araştıran çalışmalar da dünya bilim literatüründe zaman geçtikçe artmıştır.

Sigortacılık doğası gereği yardımlaşma olarak tanımlanabilir. En genel anlamıyla belirli bir risk altındaki kişilerden toplanan paralar, aynı riske maruz kalanlara ödenir. Sigortacılık, kişilerin beklenmeyen bir kayıptan doğacak finansal durumlarının kötüleşmesine engel olmak amacıyla ortaya çıkmıştır (Bakar ve Balta, 2017, 127). Aynı zamanda yarattığı fonlar ve tasarruf niteliği göstermesi sebebiyle de bir ülke ekonomisi içinde çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle hayat sigortacılığının bir ülkenin yatırımları için ihtiyaç duyduğu fonları, kişilerin geride bıraktıkları insanların güvencesini oluşturarak ortaya çıkarması ülke gelişimine katkıda bulunurken, manevi duyguları da tatmin etmesi ile sosyal yapı içerisinde de önemli bir hale gelmektedir.

Sigorta sektörünün önemi, yalnızca riski azaltma ve transferi ile sınırlı kalmamakla birlikte, finansal piyasalarda yatırımların ve büyümenin başlatılması için fonların harekete geçirilmesi ile de ilgilidir. Sigorta sektörünün artan önemi, küresel olarak ve daha da önemlisi gelişmekte olan piyasalarda sermaye birikimi için bir araç olarak her geçen gün daha iyi hissedilmektedir (Alhasan & Fiador, 2014, 83). Sigorta şirketleri, Avrupadaki hisse senetleri, tahviller ve krediler ile gayrimenkul alanlarında önemli yatırımcılardır. Doğrudan ve dolaylı olarak sigortacılar yatırım fonları sağlar ve ilgili finansal piyasa araçlarına talep katarlar. Likidite ve derinliği sağlayarak, ilgili pazarların genel performansını iyileştirirler. Daha fazla likiditeden dolayı, özel ve kurumsal yatırımcılar, çeşitlendirilmiş yatırım portföylerine ve yüksek riskli, yüksek verimlilikte projelere yatırım yapma imkânı bulurlar (Haiss and Sümegi, 2008, 413).

Finansal aracılık, risk transferi ve tazminat sağlayıcı olarak sigorta piyasası faaliyetleri, farklı risklerin daha verimli bir şekilde yönetilmesine izin vererek ekonomik büyümeyi teşvik edebilir. Bu faaliyet yeni sermayenin birikimini teşvik eder ve yerel tasarruflar ile verimli yatırımları harekete geçirir. Bu bağlamda, sigortacılık faaliyetlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır (Arena 2008, 922).

Sigortacılık ve ekonomik gelişim arasındaki ilişki araştırmacılar tarafından ilgi görmüş ve hala görülmektedir. Bu araştırmalarda net bir bulgu olmamakla birlikte, her ülke veya bölge için farklı sonuçlar elde edilebilmektedir. Bilimsel yazındaki finansal gelişme ve ekonomik büyümeyi ele alan çalışmalar bu konuya iki farklı perspektiften yaklaşmıştır. Bunlar arz öncüllü hipotez ve talep takipli hipotezdir. Arz öncüllü hipoteze göre nedenselliğin yönü finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru gerçekleşir. Finansal gelişme sağlandıkça, finansal araçlar fon transferlerini daha etkin yapacak ve reel sektöre kredi sağlanmış olacağı için ekonomik büyüme ivme kazanacaktır. Talep takipli hipoteze göre ise; nedenselliğin yönü ekonomik büyümeden finansal büyümeye doğrudur. Ekonomik büyüme gerçekleştiğinde finansal hizmetlere olan talep artar (Genç, 2017). İki hipotezin aynı anda gerçekleştiği durumların varlığında ise Greenwood ve Jovanovic (1990)'a göre finansal gelişimin ihtiyacı olduğu kaynağı ekonomik büyüme üretir, aynı zamanda da bu kaynakların oluşturduğu tasarruflar yatırıma dönerek ekonomik büyümeyi artırır.

Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla bir ülkenin sınırları içerisinde üretilen mal ve hizmetler toplamıdır. Bilimsel yazında Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla, bir ülkenin ekonomik gelişimini gösteren bir ölçüt olarak yoğun bir biçimde kullanılmıştır. GSYİH'deki değişim, ülke ekonomisindeki büyümeyi ya da daralmayı en açık şekilde gösteren makroekonomik verilerden biridir. Fakat üretilen mal ve hizmetlerin fiyatları her yıl enflasyon nedeni ile de artacağından GSYİH'de bir artışa sebep olacaktır.

Bunu önlemek ve ekonominin gerçek büyüklüğüne ulaşmak için enflasyondan arındırma işlemleri yapılmalıdır. Bu çalışmada enflasyondan arındırılmış reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ekonomik gelişimin göstergesi olarak kullanılmıştır. Hayat sigortalarının ekonomiye katkısının araştırıldığı bu çalışmada, hayat sigortacılığı alanında ödenen primler hayat sigortacılığının gelişmişliği kavramını en iyi şekilde açıklayacağı düşünölen ölçüt olarak kullanılmıştır.

Bu çalışmada her iki ölkede için ekonomik büyüme ile hayat sigortacılığının gelişimi arasındaki nedensel ilişkinin varlığı, eş bütönlöşme testi Johansen prosedürü aracılığıyla araştırılmış, daha sonra Vektör Hata Düzeltme Modeli kurularak, Granger nedenselliği ilişkinin yönünü bulabilmek için değişkenlere uygulanmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak sigortacılıkta birbirinden uzak fakat ekonomileri birbirine yakın iki ölkede karşılaştırılmıştır.

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki araştırmacıların geçmişten bugüne ve hala artarak devam etmekte olan ilgisine maruz kalmıştır. Ancak sadece son 30 yıldır sigortacılık bundan payını alabilmiştir. Bunun nedeni sigortacılık sektörünün risk transfer, tasarruf ve yatırım özellikleri ile ekonominin önemli bir parçası olmasının farkına varılmasıdır.

Güney Afrika'da da özellikle son yıllarda sigortacılığının gelişmişliği araştırmacıları bu konuya yönlendirmiştir. Öyle ki Güney Afrika'da hayat sigortası şirketleri ve emeklilik fonlarının varlıkları, GSYİH'nin %80'ini oluşturmuştur. Bu seviye Amerika ve Kanada'dan yüksek, İsviçre, Hollanda ve İngiltere'den düşüktür. Dünyada ise hayat sigortaları prim seviyesinin GSYİH'ye oranının %10,3 ile en yüksek olduğu ölkede Güney Afrika'dır (Munro and Snyman, 1995, 127). Bu alışma hayat sigortaları prim seviyesi ile ekonomik gelişme arasındaki nedenselliği araştırdığı için akademik yazın bu bağlamda incelenmiştir.

Sigortacılık ve ekonomi arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma olmasına rağmen pek azı bu ilişkinin nedenselliği ile ilgilidir. Ampirik alışmalar da farklı perspektifteki hipotezlerin ışığı altında birçok farklı sonuç vermişlerdir.

Ward & Zurbreugg (2000), 9 OECD ölkesi için yaptığı ekonomik gelişme ile sigorta sektörü arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmalarında, 1961-1996 arası yıllık veri aracılığıyla reel GSYİH ile reel primler arası nedenselliği eş bütönlöşme analizi kullanarak incelemişlerdir. Ölkeler arası nedensel ilişkinin büyüklüğü ve yönünün değişkenlik gösterdiğini vurgulayan bu çalışmada bazı ölkelerde sigortacılık ekonominin büyümenin Granger nedeni iken, bazılarında da ekonomi sigortacılığın gelişmesinde Granger neden olmuştur.

Arena (2008), 55 ölkede için 1976-2004 arasında panel veri analizi ile sigortacılık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Sigorta penetrasyonunu (GSYİH içerisindeki payı) sigortacılığın gelişmişlik göstergesi olarak ele alan Arena, hem hayat hem de hayat-dışı sigortaların ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Haiss & Sümeği (2008), sigortacılıkta yatırım ve primler ile GSYİH'deki büyümeyi 2005-2009 yılları arası 29 Avrupa ölkesi için panel veri analizi kullanarak incelemişlerdir. Hedef ölkeleri

EU-15¹ ile CEE² olarak ikiye bölmüşler ve gelişmiş EU-15 ülkeleri için uzun dönemde sigortacılığın ekonomik büyümeye katkısı olduğunu, daha az gelişmiş CEE ülkelerinde ise kısa dönemde sigortacılığın ekonomik büyümeye katkısı olduğunu göstermişlerdir.

Curak, Loncar & Poposki (2009), 10 Avrupa ülkesini 1992-2007 arası için hayat ve hayat-dışı sigortalının tek başına ya da toplamda ekonomik büyümeye katkısı olup olmadığını endojen büyüme modeli ve panel veri analizi kullanarak araştırmıştır. Bu çalışmada sigorta penetrasyonu sigortacılıktaki gelişim göstergesi olarak ele alınmış, hem hayat hem hayat-dışı hem de toplamda ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki bulunmuştur.

Han, Li, Moshirian et al. (2010), kişi başına düşen sigorta primini sigortacılıkta gelişim göstergesi olarak kullanmış ve ekonomik büyüme ile arasındaki ilişkiyi genelleştirilmiş momentler metodu ile 1994-2005 yılları arasında 27 ülke için araştırmıştır. Bulgular ise gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere nazaran sigortacılığın ekonomik büyümeye daha fazla katkı yaptığını göstermektedir.

Ching, Kogid & Furuoka (2010), Malezya'da hayat sigortalıları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Johansen eş bütünleşme testi ve Vektör Hata Düzeltme Modeli temelli Granger nedensellik testi kullanarak ölçmüşlerdir. Hayat sigortalıları göstergesi olarak hayat sigortalıları sektöründeki varlıkları kullanmışlar ve kısa dönemde hayat sigortalılarının ekonominin Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

İslam (2012), banka dışı finansal araçların 1974-2004 yılları arasında Malezya'da ekonomik büyüme ile arasında nedensel ilişkiyi araştırmıştır. Vektör Hata Düzeltme Modeli kullanan İslam, uzun dönem nedenselliğinin finansal araçlardan ekonomik büyümeye doğru olduğunu göstermiştir.

Chi-Wei, Chang & Gouchen (2013), Granger nedensellik testi ile 7 orta doğu ülkesinde sigortacılıkta gelişmişlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Kişi başına düşen sigorta primini sigortacılık gelişmişliği göstergesi olarak kullanmışlardır. Yüksek gelirli ülkelerde hayat sigortalılarının ekonominin Granger nedeni olduğunu, daha düşük gelirli ülkelerde ise hayat-dışı sigortalılarının ekonominin Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Hornig, Chang & Wu (2012), sigorta talebi, finansal gelişim ve ekonomik büyüme arasındaki dinamik ilişkiyi araştırmışlardır. Tayvan için 1961-2006 yılları arasındaki veri ile VAR modeli kurmuşlardır. Kısa dönemde ekonominin sigorta talebinin Granger nedeni, finansal gelişmenin de ekonominin Granger nedeni olduğu sonucunu bulmuşlardır.

Chang, Lee & Chang (2012), 1979-2006 arasında 10 OECD ülkesi için sigortacılık ve ekonomi arasındaki nedensel ilişkiyi araştırmışlardır. Tüm sigorta branşlarındaki prim seviyelerini sigortacılık gelişmişlik göstergesi olarak kullanmışlardır. Fransa, Japonya, Hollanda, İsviçre ve İngiltere için sigortacılığın ekonomik büyümenin Granger nedeni olduğu, Kanada'da ekonomik büyümenin hayat sigortalılarının Granger nedeni olduğu, İtalya ve Amerika'da ekonomik büyümenin

1 31 Aralık 2003'ten önce Avrupa Birliği'ne katılan 15 ülke.

2 Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri.

sigortacılık gelişmişliğinin Granger nedeni olduğu, Belçika ve İşve'te ise herhangi bir nedensel ilişkinin olmadığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Ghosh (2013), Hindistan için sigorta penetrasyonu ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. VAR modeli kuran Ghosh, sigortacılığın ekonomik büyümenin Granger nedeni sonucuna ulaşmıştır.

Adams et al (2009), 1830-1998 yılları arası İşve için ekonomik büyüme ile sigortacılık arasındaki nedenselliği araştırmışlardır. Bulgular sigortacılığın ekonomik büyüme ve bankaların borç verebilmelerinde önemli bir iti g olduğunu göstermektedir.

Alhassan & Fiador (2014), Gana için 1990-2010 yılları arasında ARDL (Autoregressive Distribution Lag) analizi kullanarak sigortacılık ve ekonomik büyüme arasındaki nedenselliği araştırmıştır. Arz öncüllü hipoteze uyan sonuçlar sigortacılığın ekonomik büyümenin Granger nedeni olduğunu göstermiştir.

Alhassan & Biekpe (2016), 8 Güney Afrika kıtası ülkesine 1990-2010 arası için ARDL testini uygulamış ve ekonomik büyüme ile sigorta penetrasyonu arasındaki nedensel ilişkiyi araştırmıştır. lkeler arası farklı sonuçlara ulaşmış ve her ülke için ekonomik büyüme ile sigortacılık arasında nedensel bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur.

Sibindi & Godi (2014), 1990-2012 yılları arasında Güney Afrika için sigortacılık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Talep takipli hipoteze uyan ekonomik büyümenin sigortacılığın Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşmıştır.

3. Orta Gelirli lkelerde Ekonomik Büyüme

Bir ülkenin toplam gelirinin ve toplam üretiminin büyüklüğünü ifade etmek amacıyla kullanılan en yaygın l Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'dir. GSYİH bir lkede bir yıl boyunca üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplam piyasa değeri olarak hesaplanmaktadır. GSYİH'deki dönemler itibariyle gerçekleşen artışa ise ekonomik büyüme adı verilir (Mishkin, 2007, 20). GSYİH ülkelerin refah düzeyleri karşılaştırılırken de kullanılmaktadır. Bu karşılaştırmalarda GSYİH'nin nüfusa ve piyasa döviz kurunu bölünmesiyle elde edilen kişi başi GSYİH kullanılmaktadır (nsal, 2011, 67). Örneğin Dünya Bankası, lkeleri gelir düzeylerini dikkate alarak karşılaştırmakta ve dört ayrı grupta incelemektedir. Dünya Bankasına göre kişi başi GSYİH'si 1005 USD ve daha az olan lkeler *düşük gelir*, 1006-3955 USD arasında olanlar *düşük-orta gelir*, 3956-12235 USD arasındakiler *st-orta gelir* ve 12236 USD ve üzeri lkeler ise *yüksek gelir* düzeyine sahip ülkelerdir (The World Bank, 2017a).

Dünya Bankasına verilerine göre st-orta gelir düzeyine sahip lkeler 2016 dünya GSYİH'nin %27'sini oluştırmaktadır. Türkiye ve Güney Afrika ise Dünya Bankasının 2016 sınıflandırmasına göre st-orta gelir düzeyinde yer alan ülkelerdir. Güney Afrika ayrıca yükselen en önemli ekonomiler olarak adlandırılan ve Brezilya, Rusya, Hindistan, in'in de dhil olduğu BRICS lkeler grubunda yer almaktadır (Aksu, 2017, 124). Günümüzde Türkiye'nin bu lkeler grubunda yer

almamasına rağmen, yer almasına yönelik görüşler sebebiyle grubun adı BRICS-T olarak da anılmaktadır. Türkiye'nin bu grupta yer almamasının sebebi ise başta cari açık olmak üzere önemli bazı makroekonomik göstergelerde sergilediği kötü performans gösterilmektedir (Ağır ve Yıldırım, 2015, 62). Çalışmanın sınırları dolayısıyla Türkiye ve Güney Afrika'nın incelendiği bu çalışmada söz konusu ülkelere ilişkin bazı makroekonomik göstergeler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Türkiye ve Güney Afrika'ya Ait Makroekonomik Göstergeler

	Türkiye				Güney Afrika			
	1990	2000	2010	2016	1990	2000	2010	2016
GSYİH (Milyar \$)	150,68	272,98	771,88	857,75	115,55	136,36	375,35	294,84
Nüfus (Milyon)	53,92	63,24	72,33	79,51	36,79	44,9	50,98	55,91
Kişi Başı GSYİH (\$)	2794,35	4316,55	10672,06	10787,61	3140,59	3037,23	7362,76	5273,59
Ekonomik Büyüme (%)	9,3	6,6	8,5	2,9	-0,3	4,2	3	0,3
Enflasyon*	58,2	49,3	7	7,7	15,5	8,8	6,4	6,8
İşsizlik (%)	-	6,5	10,7	10,3	-	26,7	24,7	25,9
Tarım**	18	11	10	7	5	3	3	2
Sanayi**	32	30	28	32	40	32	30	29
Hizmetler**	52	59	62	61	55	65	67	69
İthalat**	18	23	25	25	18	24	27	30
İhracat**	13	19	20	22	23	27	29	30
Brüt Tasarruf**	21,57	20,98	21,32	24,88	20,75	16,24	18,02	16,16
Cari İşlemler Dengesi**	-1,74	-3,63	-5,78	-3,8	1,34	-0,13	-1,46	-3,21
Net Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi**	0,45	0,36	1,18	1,43	-0,07	0,71	0,98	0,76
Net Enerji İthalatı***	47,79	51,03	65,96	69,62	-23,34	-25,92	-33,55	-15,65
İnsani Gelişme Endeksi Sıralaması (2015 yılı)	71.				119.			

* : GSYİH Deflatörü (%)

** : GSYİH'nin yüzdesi olarak

*** : Enerji Kullanımının yüzdesi olarak

Kaynak: The World Bank, (2017b), Erişim adresi: <http://data.worldbank.org/country>; UNDP (United Nations Development Programme), (2016), **Human Development Report**, New York.

Tablo 1'e göre Türkiye 2016 yılsonu itibariyle Güney Afrika'ya oranla yaklaşık üç kat daha büyük bir ekonomidir. Ancak nüfusunun daha yüksek olması sebebiyle kişi başı GSYİH'si yaklaşık iki kat yüksektir. Türkiye'nin büyüme rakamlarının uzun dönemde daha yüksek olmasına rağmen enflasyon olarak Güney Afrika'nın daha istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. İşsizlik sorununun her iki ekonomide de gözleniyor olmasıyla birlikte bu sorun Güney Afrika'da daha yüksek seviyededir. Ayrıca Türkiye 2015 yılı insani gelişmişlik endeksine göre Güney Afrika'ya oranla daha üst sıralarda yer almaktadır. Güney Afrika bu endekse göre orta gelişmişlik düzeyinde, 119. sırada yer alırken, Türkiye yüksek insani gelişmişlik seviyesinde 71. sırada yer almaktadır. İki ülke arasında bir diğer fark ise Türkiye'de brüt tasarruf oranının Güney Afrika'ya oranla hem daha yüksek hem de artış eğiliminde olduğudur. Türkiye'nin Güney Afrika'ya oranla en büyük

problemi ise geçmişten beri süre gelen cari açık problemidir. Bunda Türkiye'nin enerjide dışa bağlılığının büyük etkisi bulunmaktadır. Nitekim Türkiye büyük bir enerji ithalatçısı konumunda ülke iken, Güney Afrika enerji ihracatçısı konumundadır. Bu durum Güney Afrika'nın dış ticaret dengesindeki başarisına da yansımaktadır. Cari işlemler dengesinde Türkiye'nin yaşadığı sorun; doğrudan yabancı sermayeye olan ihtiyaını tetiklemede, uzun dönem büyüme sürdürülebilirliği hakkında endişeleri ortaya çıkarmaktadır.

3. Türkiye ve Güney Afrika'da Hayat Sigortaları Pazarı

Sigorta hizmetleri bir ekonominin içinde kayda değer bir üretim etkisi yapma yetisine sahiptir. Örneğin riskten kaçınan bireylerin zararını karşılama anlayışı, bu bireyleri otomobil veya gayrimenkul gibi daha pahalı ürünleri almaya teşvik etmekte, bu da sigortacılığın dolaylı yoldan ekonomide pozitif etki yaratmasına sebep olmaktadır (Ward and Zurbreugg, 2000; 491).

Bir lkede sermaye birikimlerini engelleyen en önemli faktörlerden biri tasarruf yetersizliğidir. Tasarruflar iki yolla arttırılır; tüketime kısımdan ve tüketime kısıarak. Tüketime kısımdan tasarrufları arttırmak için alınan tedbirler; tam kullanılmayan emeğin mobilizasyonunu sağlamak, sermayenin etkin kullanımını sağlamak, emek-yoğun teknikleri kullanmak ve dış borç kullanmak sayılabilir. Tüketime kısıarak tasarrufları arttırmak için alınan tedbirler ise; toplumu tasarrufa yönlendirmeye çalışmak, faizleri yükseltmek, sermaye piyasasını kurmak, yatırımı teşvik etmek sayılabilir. Bu bağlamda sigorta, kk tasarrufları bir araya getirerek fon oluşturan bir sistemdir. Bu fonksiyon kendisini en çok hayat sigortalarında gösterir. Çünkü hayat sigortalarının oluşturduğu fon, diğer sigorta dallarından farklı şekilde uzun vadeliidir. Bu fonlar sanayi yatırımlarına kolayca aktarılabilir (Genç, 2002, 8).

Tablo 2: Türkiye ve Güney Afrika Temel Sigortacılık Verileri*

lke	Sigorta şirketi	Reasürans şirketi	Brüt Prim	Penetrasyon**
Türkiye	64	3	13085 (36.)	1,55% (0,19)
Güney Afrika	175	11	41962 (19.)	14,27% (11,52)

Kaynak: Swiss Reasürans şirketi 2006-2016 Sigma Raporları, FSB (2014), *: milyon dolar, **: Prim seviyesinin GSYİH içindeki payı.

Tablo 2, Güney Afrika ve Türkiye'deki temel sigortacılık verilerini içermektedir. Türkiye'de bulunan sigorta şirketlerinin sayısı 64, reasürans şirketi sayısı 3 iken, Güney Afrikada bu sayı sigorta şirketleri için 175, reasürans şirketleri için ise 11'dir. Reasürans şirketi sayısının Türkiye için az olması da sigorta şirketlerinin risk üstlenebilme kapasitelerini de düşürmektedir. Üretilen tüm sigorta primi de 2016 yılı sonunda Türkiye için 13,085 milyar dolar iken, Güney Afrika için 41,962 milyar dolar seviyesindedir. Buradaki farkın büyük bir kısmı Güney Afrikada hayat sigortacılığından kaynaklanırken, Türkiye'de hayat-dışı sigortalardan gelmektedir. Türkiye Dünya prim üretimi sıralamasında 2016 yılında 36., Güney Afrika ise 19. sırada bulunmaktadır. Sigorta penetrasyonu, üretilen primlerin GSYİH içindeki oranını ifade eder. Türkiye'de üretilen sigorta priminin %1,55'i GSYİH içinde yer ediniyorken, %0,19, üretilen hayat sigortası priminin GSYİH içindeki payıdır.

Güney Afrika'da ise bu oran %14,27 ile yüksek bir seviyededir ve %11,52'si üretilen hayat sigortası priminin GSYİH içindeki payıdır. Afrika'da, son on yılda yapılan ekonomik reformlar sadece Güney Afrika'da da değil, kıtadaki ekonomik, sosyal ve demografik plandaki muazzam değişikliğe neden oldu. Ekonomik büyüme hızındaki artış, daha gelir seviyesine sebep olmuş ve bu da Afrika'da sağlık tesisleri ve hizmetlerinin iyileştirilmesine, bunun sonucunda da bulaşıcı hastalıklarda sıtma ve ölüm hızında azalmaya neden olmuştur (Alhassan & Biekpe, 2016, 17).

Tablo 3: Dünya Hayat Sigortaları Prim Üretimi Sıralaması*

Ülke	Prim Miktarı	Ülke	Prim Miktarı	Ülke	Prim Miktarı
1.USA	528221	1.USA	552506	1.USA	558847
2.JPN	371588	2.JPN	343816	2.JPN	354053
3.UK	235321	3.UK	214492	3.CHN	262616
15.GA	39785	15.GA	37526	17.GA	33890
47.TR	1476	49.TR	1361	47.TR	1644
2014		2015		2016	

Kaynak: Swiss Reasürans Şirketi 2006-2016 Sigma Raporları, *: milyon dolar.

Tablo 3, 2014-2016 yılları arasında dünyada prim üretimi miktarlarını ve sıralamasını göstermektedir. Son 3 yılda en yüksek primi Amerika Birleşik Devletleri üretirken, yine son 3 yılda Amerika'yı Japonya takip etmiştir. Üçüncülüğü 2014 ve 2015 yıllarında Birleşik Krallık elde ederken, 2016 yılında Çin hayat sigortaları priminde üçüncülüğe yükselmiştir. Son 3 yılda Güney Afrika ve Türkiye arasında uzak ara bir fark gözlenmiştir. 2016 yılında; Güney Afrika 33,890 milyar dolar ile 17. sırada yer alırken arada büyük bir farkla Türkiye 1,644 milyar dolarlık üretimle 47. sırada yer almıştır.

Güney Afrika, gelişmiş sigorta sektörlerine benzer bir şekilde, hayat branşı, hayat dışı branşını geride bırakmıştır. En yaygın tasarruf yöntemi olan hayat sigortaları bölgede oldukça popülerdir. Büyük ve dayanıklı şirketler tarafından, çok çeşitli ve her bütçeye uygun hayat sigortası ürünleri sunulmaktadır. Güney Afrika sigorta sektöründe prim üretimi de son 5 yılda büyük artış göstermiştir. Bu büyüme kredi sigortaları, altyapı projeleri, risklerin tekrardan fiyatlandırılması ve ticari sigortaların artışından kaynaklanmaktadır (Gökkuşluğu milleti, 2015).

Tablo 4: Dünya Kişi Başına Düşen Hayat Sigortaları Prim Üretimi Sıralaması*

Ülke	Prim Miktarı	Ülke	Prim Miktarı	Ülke	Prim Miktarı
1.CHE	4391	1.Cayman Adaları	4078	1.Cayman Adaları	7065
2.LUX	3697	2.CHE	5855	2.Hong Kong	3700
3.DNK	4073	3. Hong Kong	3535	3.CHE	3742
34.GA	748	35.GA	687	36.GA	615
63.TR	19	62.TR	17	60.TR	20
2014		2015		2016	

Kaynak: Swiss Reasürans Şirketi 2006-2016 Sigma Raporları. *: dolar.

Tablo 4, Dünyada kişi başına düşen hayat sigortaları prim üretimi sıralamasını göstermektedir. Son 3 yılda Türkiye sadece 20 dolar civarında kişi başına prim retebilmişken bu miktar Güney Afrika'da 600-750 dolar civarındadır. Bunun Türkiye'de başlıca sebeplerinden biri, 2003 yılında ortaya çıkan Bireysel Emeklilik Sistemi'dir. Bireysel Emeklilik Sistemi, bireylerin aktif çalışma hayatları boyunca yapmış oldukları birikimleri yatırıma dönüştürmek ve bu sa-yede emekliliklerinde rahat etmelerine katkı sağlayacak toplam birikimlere ulaşmalarını sağla-mak üzere kurulmuş bir sistemdir (Demirbilek, 2012, 137). Bireyler çoğunlukla ölüm teminatı veren hayat sigortalarından vazgeçip, belirli bir süreyi sistemde geçirdikten sonra devletin de kat-kısıyla srenin sonunda toplu para ya da yine belirli bir süre boyunca aylık maaş ngren Bireysel Emeklilik Sistemi'ne geçmişlerdir. Güney Afrika'da ise hayat sigortaları birkaç tür içerir. Bu tür-lerden biri de emeklilik birikimini de sağlayan hayat sigortası eşidir.

4. Veri ve Metodoloji

4.1. Veri

Bu çalışmada hem Güney Afrika hem de Türkiye için hayat sigortalarının gelişimini gs-termesi amacıyla hayat sigortaları prim üretim miktarları, ekonomik gelişimi tanımlamak ama-cıyla da reel Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla kullanılmıştır. Bu modelde her değişken için 2006-2016 yılları arası 3 aylık seriler ele alınmıştır. Verilerin Güney Afrika için olan kısmı, Güney Afrika Re-zerv Bankası'ndan, Türkiye için olan kısmında ise, reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TUIK), hayat sigortaları prim üretim miktarları da Türkiye Sigorta Birliği'nden (TSB) alınmıştır. Analizler EViews 7.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

4.2. Model Kurma ve Analiz

Vektör Hata Düzeltme Modeli eş bütünleşik olduğu bilinen durağan olmayan seriler için kul-lanılır (Sibindi ve Godi, 2014, 535). Hayat sigortacılığı ve ekonomideki gelişim arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için bu çalışmada Vektör Hata Düzeltme Modeli temelli Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Model aşağıdaki biçimde açıklanabilir:

$$\Delta \text{gargsyih} = a_0 + \sum_{i=1}^n a_{1i} \text{gargsyih}_{t-1} + \sum_{i=1}^n a_{2i} \text{gahyt}_{t-1} + a_3 \text{ECT}_{t-1} + \mu_t \quad (1)$$

$$\Delta \text{trrgsyih} = b_0 + \sum_{i=1}^n b_{1i} \text{trrgsyih}_{t-1} + \sum_{i=1}^n b_{2i} \text{trhyt}_{t-1} + b_3 \text{ECT}_{t-1} + \gamma_t \quad (2)$$

$$\Delta \text{gahyt} = c_0 + \sum_{i=1}^n c_{1i} \text{gahyt}_{t-1} + \sum_{i=1}^n c_{2i} \text{gargsyih}_{t-1} + c_3 \text{ECT}_{t-1} + \tau_t \quad (3)$$

$$\Delta \text{trhyt} = d_0 + \sum_{i=1}^n d_{1i} \text{trhyt}_{t-1} + \sum_{i=1}^n d_{2i} \text{trrgsyih}_{t-1} + d_3 \text{ECT}_{t-1} + \gamma_t \quad (4)$$

Burada:

gargsyih = Güney Afrika için reel gayri safi yurtiçi hasıla

trrgsyih = Türkiye için reel gayri safi yurtiçi hasıla

gahyt = Güney Afrika için hayat sigortaları prim üretim miktarı

trhyt = Türkiye için hayat sigortaları prim üretimi miktarı

$ECT_{t-1}ECT_{t-1} = 1$ dönem gecikmeli hata düzeltme terimi

μ, ν, τ, γ = bağımsız ak gürültüler

Vektör Hata Düzeltme Modeli değişkenler arasından uzun dönemli bir ilişki olduğunda kullanılır. Engle ve Granger (1987) serilerdeki eş bütünleşmenin varlığında modellemede hata düzeltme teriminin kullanılması gerektiği sonucuna varmışlardır.

Johansen eş bütünleşme testi için öncelikle serilerin durağan olup olmadıklarının test edilmesi gerekir. İlk olarak serilerin durağan olup olmadıklarını belirlemek için Genişletilmiş Dickey-Fuller (1981) testi uygulanmıştır.

4.2.1. Genişletilmiş Dickey-Fuller Testi

Zaman serilerinde karşılaşılan en önemli sorun, serilerin zamanın etkisini üzerinde taşımaları ve zamanla birlikte artma eğiliminde olmalarıdır. Bu durum, değişkenler arasında ilişkilerde sahte regresyonlara sebep olmaktadır. Seriler arasında zamanın etkisinden arındırılmış gerçek ilişkileri ortaya koymak için, öncelikle serilerin durağan hale getirilmesi gerekir. Genellikle zaman serilerinin birinci ya da ikinci farkı alınarak seri durağan hale gelmektedir.

Durağanlığın sağlanması için seriler, eğer durağan değillerse, durağan oluncaya kadar fark işlemi uygulanır. Fakat fark işlemi uygulanması sırasında uzun dönem bilgisinde kayıplar yaşanır. Bu nedenle hata modeli kullanarak bu kayıplar ortadan kaldırılmaya çalışılır. Durağan olmayan serilerin farkının alınması nedeniyle, değişkenler arasında kısa dönemler arasında gözlemlenecek ilişkiler, bu yöntemin kullanılması ile uzun döneme yayılmaktadır. Değişkenler kısa dönemde kendilerine özgü şoklarla değil, uzun dönemde değişkenleri ortak olarak ifade edecek stokastik trendlere sahip olacaklardır. Böylece uzun dönemde değişkenler arasında gözlenen ilişki ve elde edilen uzun dönem katsayıları hata düzeltme modellerinde yerine koyularak, dinamik denge durumuna ulaşılacaktır (Granger, 1988, 205).

Durağan olmayan zaman serileri, sapmalı standart hatalar üretir ve sonsuz varyans sonucu verirler ve bu yüzden nedensellik çalışmalarında seriler durağan olmalıdır (Granger ve Newbold, 1974, 114). Bir zaman serisinin birim kök içerip içermediğini araştırmak için kullanılan testlerden en yaygın olanları da Dickey Fuller (1979) ve Genişletilmiş Dickey-Fuller (1981) birim kök testleridir. Seriler genişletilmiş Dickey-Fuller testine tabi tutulmuş ve sonuçlar tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Güney Afrika ve Türkiye için, GSYİH ve Hayat Sigortaları Prim retimi Birim Kök Test Sonuçları

Değişken					Fark
	Sabitli	Olasılık	Sabit ve Trendli	Olasılık	
GARGSYIH	0,8645	0,8112	-3,2164	0,4512	I(0)
GAHYT	1,2354	0,8546	-2,3664	0,6464	I(0)
TRRGSYIH	1,6564	0,9994	-1,4951	0,8128	I(0)
TRHYT	1,5734	0,9992	-2,5432	0,3169	I(0)
ΔGARGSYIH	-3,1126	0,0181	-5,3462	0,0051	I(1)
ΔGAHYT	-4,3164	0,0019	-6,2234	0,0001	I(1)
ΔTRRGSYIH	-3,2814	0,0413	-3,8822	0,0111	I(1)
ΔTRHYT	-5,8731	0,0000	-6,1812	0,0001	I(1)

Δ, serilerin birinci farkını temsil eder. Gecikme parametresi Schwarz Bilgi Kriterine göre seçilmiştir.

Serilerin %5 güven aralığında birinci farklarının durağan olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifade ile her iki değişken birinci dereceden bütünleşiktir. Eğer iki değişken arasında bir uzun dönem ilişkisi tespit edilirse, değişkenlerin eş bütünleşik olduğu söylenir. Bu nedenle serilere Johansen eş bütünleşme testi uygulanmıştır.

4.2.2. Eş bütünleşme Analizi

Eğer durağan olmayan zaman serilerine göre bir regresyon çalışması yapılmış ise, elde edilen sonuçlar sahte olabilmektedir. Bu duruma zaman serileri ekonometrisinde sahte regresyon adı verilmektedir. Sahte regresyondan kurtulmanın tek yolu ele alınan serilerin eş bütünleşik seriler olduklarını gösterebilmektir.

İlk olarak Engle ve Granger (1987) tarafından açıklanan eş bütünleşme, durağan olmayan iki ya da daha çok serinin doğrusal birleşimlerinin durağan olması ve bunlar arasında uzun dönemli bir denge ilişkisi bulunduğu anlamına gelir. Diğer bir ifadeyle, ele alınan serilerin eş bütünleşik olması, trend faktöründen arındırılmış bir ilişkinin ortaya çıkması ve bulunan regresyon sonuçlarının sahte değil gerçek olması anlamını taşımaktadır.

Granger (1988), değişkenler eş bütünleşik olduğunda standart Granger nedenselliğin geçerli olmayacağını, bu durumda seriler arasındaki nedensellik analizinin Hata Düzeltme Modeli (Error Correction Model, ECM) ile yapılmasının daha uygun olacağını belirtmiştir. Hata düzeltme modeli bu amaçla geliştirilmiş olup, değişkenler arasındaki uzun dönem dengesi ile kısa dönem dinamikleri arasında ayırım yapmada ve kısa dönem dinamiklerinin belirlenmesi amaçıyla da kullanılmaktadır.

Eş bütünleşme analizi seriler arasında uzun dönem ilişkisi olup olmadığını ortaya çıkarmaya yönelik bir yöntemdir ve serilerin düzey değerlerinin durağan olmaları ancak aynı dereceden farka sahip olmaları gerekir. Fark alma uzun dönem ilişkileri ortadan kaldıracaktır, bu nedenle eş bütünleşme analizi bu ilişkinin kaybolmaması açısından avantaj sağlar (Işık, Acar ve Işık, 2004,

332). Eş bütünleşme analizi ekonomik değişkenlerin regresyon modellemelerinde sahte regresyon sonuçlarını engelleyen etkili bir yöntemdir.

Değişkenler arasında eş bütünleşmenin bulunması gerçek uzun dönemli bir ilişki anlamına gelmektedir ve eş bütünleşme yapısına sahip olan seriler aynı stokastik trende sahip olup birbirlerinden ayrı hareket edememektedirler (Onay, 2006, 5).

Eş bütünleşmenin Johansen (1991) metodu ile test edilebilmesi için öncelikle en uygun VAR modeline karar verilmelidir. Bunun için öncelikle kısıtsız VAR modeli tahmin edilerek uygun model oluşturulur. VAR analizinde gecikme sayısı AIC (Akaike Bilgi Ölçütü) referans alınarak Güney Afrika için 6, Türkiye için ise 4 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6: Gecikme Uzunluğu Seçimi Sonuçları

Gecikme	Güney Afrika (AIC)	Türkiye (AIC)
1	-7,9132	-18,3464
2	-8,1231	-18,3987
3	-8,3122	-18,6547
4	-8,5642	-18,9455
5	-8,6114	-18,7795
6	-9,0157	
7	-8,9784	

Johansen eş bütünleşme testi için uygun gecikme sayısı bulunduğundan sonra tahmin edilen VAR denklemi kullanılarak eş bütünleşmenin varlığı araştırılmış ve tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Johansen Eş Bütünleşme Test Sonuçları

	Güney Afrika			Türkiye		
	Trace İstatistiği	Kritik Değer	p Değeri	Trace İstatistiği	Kritik Değer	p Değeri
0	30,1977	25,3687	0,0211	37,3164	28,8621	0,0161
1	10,0674	12,9431	0,1734	17,6465	19,9462	0,1328
2	3,1346	5,6743	0,2645	1,0134	3,3621	0,1937

Tablo 7 incelendiğinde, hem Güney Afrika, hem de Türkiye için hayat sigortaları prim üretim miktarı ile reel gayri safi yurtiçi hasıla arasında bir eş bütünleşmenin olduğu (p değerleri 0,05'ten küçük olduğu için eş bütünleşme yoktur hipotezi reddedilir) yani, uzun dönemli bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmaktadır.

4.2.3. Granger Nedensellik Testi

Granger'in nedensellik testi, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin değişkenlerin geçmişteki ve şimdiki değerlerinin tahmin edilebilmesine dayalı olarak test ederek incelemektedir.

Granger'e göre, eğer X_t 'nin geçmişteki bilgileri, Y_t 'nin tahminlerinin elde edilmesine yardım ediyorsa, Y_t serisine X_t neden olmaktadır. Bir başka anlatımla Granger'e göre eğer Y_t 'nin řu anki değerinin tahmini; Y_t 'nin geçmiş değerlerine X_t 'nin geçmiş (t-j) değerleri ilave edilerek yapılabiliyorsa böyle bir X_t değişkenine, Y_t 'nin Granger nedeni denilmektedir (şimşek ve Kadılar, 2010, 131).

Ekonometri ve istatistik alanında çalışan bilim insanlarınn reddedilmeyen dşuncelerinden biri de, korelasyonun nedensellik anlamına gelmeyeceğidir. Korelasyon veya kovaryans simetrik, iki değişkenli bir ilişkidir. Genel anlamda nedenselliğin varlığı veya yönü hakkında sadece korelasyonun sıfır olmadığını gözlemleyerek söylenemez. Clive Granger ise bazı varsayımlar altında iki değişken arasındaki ilişkinin birbirine neden olacak şekilde açıklanabileceğini ne sürmüştür. Granger nedenselliğin basit anlamda tanımı yapılacak olursa; y değişkeninin öngörüsünde x değişkeninin geçmiş değerleri faydalı oluyor ise, x değişkeni y değişkeninin Granger sebebidir denir.

Serilerde eę bütünleşmenin varlığı tespit edildiğinde, nedensellik en az bir yönde ortaya çıkmaktadır (Engle and Granger, 1988, 207). Bu nedenle hayat sigortaları ve ekonomik gelişim arasındaki nedensel ilişki, Granger Nedensellik Testi, Vektör Hata Düzeltme Modeli iskeleti üzerine kurulmuştur.

Uzun dönem birlikte hareket eden iki serinin kısa dönem ilişkilerini araştırmak için vektör hata düzeltme modeli tahmin edilmiştir. Elde edilen eę bütünleşme denklemleri Granger Nedensellik Testine tabi tutulmuş ve ilişkilerin yönü tablo 8'te gösterilmiştir.

Tablo 8: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

	Güney Afrika		Türkiye	
	F Değeri	p Değeri	F Değeri	p Değeri
GSYİH-HYT	6,5361	0,0041	7,1974	0,0008
HYT-GSYİH	7,7645	0,0003	0,4654	0,7136

İki değişken arasında eę bütünleşme olduğu bilindiğinden, Granger Nedensellik testlerinde değişkenlerin birinci farkları kullanılmıştır. Tablo 8 incelendiğinde, Güney Afrika'da reel gayri safi yurtiçi hsıla ve hayat sigortaları prim üretiminin birbirlerinin Granger nedeni, Türkiye'de ise reel gayri safi yurtiçi hasılanın Granger anlamda hayat sigortaları prim üretiminin nedeni olduğu görülmektedir. Bu sonuç Türkiye için arz öncüllü hipoteze uymaktadır.

5. Sonuç ve neriler

Güney Afrika ve Türkiye'de hayat sigortaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırıldığı bu çalışmada 2006-2016 yılları arasındaki 3 aylık prim düzeyi ve reel GSYİH verisi kullanılmıştır. Her iki ülke için de serilerin farkları durağanlaştığından uzun dönemde aralarında ilişkinin varlığı araştırılmış ve Johansen eę bütünleşme testi serilere uygulanmıştır. Daha sonra ise

Vektör Hata Düzeltme Modeli üzerine kurulan Granger nedensellik testi ile bu değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisinin yönü saptanmıştır.

Sonuçlara göre, Türkiye’de ekonomik büyüme; hayat sigortalarının Granger nedeni iken, Güney Afrika’da ekonomik büyüme ve hayat sigortaları birbirlerinin Granger nedenidir. Yani Türkiye’de hayat sigortalarına ödenen primlerin ekonomik büyümeye bir etkisinin olmadığı, fakat ekonomik büyümenin hayat sigortalarına etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Güney Afrika’da ise ekonomik büyüklük ve hayat sigortalarının birbirlerini etkilediği görülmektedir.

Ekonomide Keynesyen yaklaşıma göre tasarruf düzeyini belirleyen esas etmen bireyin harcanabilir gelirinin düzeyidir. Bu yaklaşıma paralel olarak önemli bir tasarruf aracı olan hayat sigortaları için Türkiye’de ödenen toplam prim düzeyi ekonomik büyümeye, diğer bir ifadeyle gelir artışına paralel olarak artmaktadır. Ancak tasarruf düzeyindeki bu artış ekonomik büyümeyi etkilememektedir.

Hayat sigortacılığı sektörünün Türkiye’de Güney Afrika’daki gibi işlevsel olmamasının bir diğer sebebi ise 2003 yılında Bireysel Emeklilik Sisteminin ortaya çıkışıdır. Bu gelişme hayat sigortalarında büyük bir düşüşe sebep olmuş, bireyler çok da bilmedikleri hayat sigortasından vazgeçmiş, emekli olduklarında toplu bir paraya sahip olmak için Bireysel Emeklilik Sistemini tercih etmeye başlamışlardır. Bu geçiş sert bir geçiş olmakla birlikte, hayat sigortacılığının Türkiye’deki gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir.

Her iki ülke için de, toplanan hayat sigortası primlerinin büyük bir kısmı yatırıma yönlendirildiği için, hayat sigortacılığı ülke ekonomisinin gelişmesinde büyük rol oynar. Hayat sigortacılığının Türkiye’de gelişmemesi hakkında birçok tartışma başlığı açılması mümkündür. Bunlar yeterli bilgi düzeyindeki personel eksikliğinden, bireylerin sigortacılığa bakış açısına kadar çoğaltılabilir. Sigortacılık sektörünün teknoloji ile birlikte gelişmesi, bireylerin tasarrufa daha fazla yönelmeleri gibi gelişmelerle birlikte hayat sigortalarının ekonomik büyümeye daha fazla katkı sağlayacağı kuşkusuzdur.

Kaynaklar

- ADAMS, Mike, ANDERSSON, Jonas, ANDERSSON, Lars-Fredrik ve LINDMARK, Marcus. (2009). Commercial banking, insurance and economic growth in Sweden between 1830 and 1998. *Accounting, Business & Financial History*, 19(1), 21-38.
- AĞIR, Hüseyin ve YILDIRIM, Selvi. (2015). Türkiye ile BRICS ekonomilerinin makroekonomik performans karşılaştırması: Betimsel bir analiz. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 39-66.
- AKSU, Merve. (2017). Değişen küresel düzenin yükselen güçleri Türkiye ve BRICS: karşılaştırmalı bir analiz. *Strategic Public Management Journal*, 3(5), 124-139.
- ALHASSAN, Abdul Latif and BİEKPE, Nicholas. (2016a). Insurance market development and economic growth: Exploring causality in 8 selected African countries. *International Journal of Social Economics*, 43(3), 321-339.
- ALHASSAN, Abdul Latif and BİEKPE, Nicholas. (2016b). Determinants of life insurance consumption in Africa. *Research in International Business and Finance*, 37, 17-27.

- ALHASSAN, Abdul Latif and FİADOR, Vera. (2014). Insurance-growth nexus in Ghana: An autoregressive distributed lag bounds cointegration approach. *Review of Development Finance*, 4(2), 83-96.
- ARENA, Marco. (2008). Does insurance market activity promote economic growth? A cross-country study for industrialized and developing countries. *Journal of Risk and Insurance*, 75(4), 921-946.
- BAKAR, Özer and BALTA, Kaan H. (2017). The role of life insurance on the economy: Turkey as a case study. *International Journal of Multidisciplinary Thought*, 6(1), 147-140.
- CHANG, Tsangyao, LEE, Chien-Chiang and CHANG, Chi-Hung. (2014). Does insurance activity promote economic growth? Further evidence based on bootstrap panel Granger causality test. *The European Journal of Finance*, 20(12), 1187-1210.
- CHİNG, Kok S., KOGİD, Mori and FURUOKA, Fumitaka. (2010). Causal relation between life insurance funds and economic growth: evidence from Malaysia. *ASEAN Economic Bulletin*, 27(2), 185-199.
- CHİ-WEİ, Su, CHANG, Hsu L. and GUOCHEN, Pan. (2013). Tests for causality between insurance development and economic growth using asymptotic and panel bootstrap distributions. *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, 47(3).
- ĆURAK, Marijana, LONĆAR, Sandra and POPOSKİ, Klime. (2009). Insurance sector development and economic growth in transition countries. *International Research Journal of Finance and Economics*, 34(3), 29-41.
- DEMİRBILEK, İskender. (2013). Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi, Bölüm adı:(Türkiye’de Bireysel Emeklilik Uygulamaları). Anadolu Üniversitesi Yayınları, Editör:Fuat Erdal, Baskı:2, s.:137.
- DİCKEY, David A. and FULLER, Wayne A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American statistical association*, 74(366a), 427-431.
- DİCKEY, David A. and FULLER, Wayne A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1057-1072.
- ENGLE, Robert F. and GRANGER, Clive W. (1987). Co-integration and error correction: representation, estimation, and testing. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 251-276.
- GENÇ, Harun. (9 Mart 2017). Finansal aracı kurumlar üzerine inceleme: Küreselleşme ve finansal derinleşme arasındaki ilişki. İlim ve Medeniyet. Erişim tarihi: 18.06.2017. Erişim adresi: <http://www.ilim-vedenedeniyet.com/finansal-araci-kurumlar-uzerine-inceleme-kuresellesme-ve-finansal-derinlesme-arasindaki-iliski.html>
- GENÇ, Ömür. (2002). Sigortacılık sektörü ve Türkiye’de sigorta sektörünün fon yaratma kapasitesi. Türkiye Kalkınma Bankası.
- GHOSH, Amlan. (2013). Does life insurance activity promote economic development in India: an empirical analysis. *Journal of Asia Business Studies*, 7(1), 31-43.
- GRANGER, Clive W. (1988). Some recent development in a concept of causality. *Journal of econometrics*, 39(1-2), 199-211.
- GRANGER, Clive W. and NEWBOLD, Paul. (1974). Spurious regressions in econometrics. *Journal of econometrics*, 2(2), 111-120.
- GREENWOOD, Jeremy and JOVANOVIĆ, Boyan. (1990). Financial development, growth, and the distribution of income. *Journal of political Economy*, 98(5, Part 1), 1076-1107.
- HAİSS, Peter and SÜMEGİ, Kjell. (2008). The relationship between insurance and economic growth in Europe: a theoretical and empirical analysis. *Empirica*, 35(4), 405-431.
- HAN, Liyan, Lİ, Donghui, MOSHİRİAN, Fariborz and TİAN, Yanhui. (2010). Insurance development and economic growth. *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 35(2), 183-199.

- HORNG, Ming S., CHANG, Yung W. and WU, Ting Y. (2012). Does insurance demand or financial development promote economic growth? Evidence from Taiwan. *Applied Economics Letters*, 19(2), 105-111.
- ISLAM, Mohd A. (2012). An empirical analysis of causality between development of non-bank financial intermediaries and the economic growth in Malaysia. *European Journal of Social Sciences*, 30(4), 654-664.
- IŞIK, Nihat, ACAR, Mustafa ve IŞIK, Bayram, H. (2004). Enflasyon ve döviz kuru ilişkisi: Bir eş bütünlük analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 9(2), 325-340.
- JOHANSEN, Søren. (1991). Estimation and hypothesis testing of cointegration vectors in Gaussian vector autoregressive models. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 59, 1551-1580.
- MİŞKİN, Frederic S. (2007). *The economics of money, banking, and financial markets*. Pearson education.
- MUNRO, A. Reg and SNYMAN, Anton M., (1995). The life insurance industry in South Africa. *Geneva Papers on Risk and Insurance. Issues and Practice*, 127-140.
- ONAY, Ceylan. (2006). A co-integration analysis approach to European Union integration: The case of acceding and candidate countries. *European Integration Online Papers*, 10(7), 1-11.
- OUTREVILLE, Francois J. (1990). The economic significance of insurance markets in developing countries. *Journal of Risk and Insurance*, 57(3), 487-498.
- SİBİNDİ, Athenia B. and GODİ, Ntwanano J. (2014). Insurance sector development and economic growth: evidence from south Africa. *Corporate Ownership & Control*, 11(4), 530-538.
- ÜNSAL, Erdal M. (2001). *Makro iktisat*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- WARD, Damian and ZURBRUEGG, Ralf. (2000). Does insurance promote economic growth? Evidence from OECD countries. *Journal of Risk and Insurance*, 489-506.

İnternet Kaynakları

- Gökkuşuğu milleti: Güney Afrika. (2015, 18 Aralık). *Sigortacı Gazetesi*. Erişim tarihi: 14.06.2017. Erişim adresi: <http://www.sigortacigazetesi.com.tr/gokkusagi-milleti-guney-afrika/>
- Financial Services Board. (2014). *Annual Report*. Erişim tarihi: 17.06.2017.
- The World Bank. (2017a). Erişim tarihi: 19.06.2017. Erişim adresi: <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2017-2018>.
- The World Bank. (2017b). Erişim tarihi: 19.06.2017. Erişim adresi: <http://data.worldbank.org/country>.
- UNDP. (2016). *Human Development Report*, New York. Erişim tarihi: 21.06.2017.